

Петрова Д. А.

*студентка 2 курсу магістратури,
Харківський національний університет імені С. Кузнеця*

АНАЛІЗ ФОТОМАТЕРІАЛІВ РЕПОРТАЖІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

За час війни українське суспільство та культура почали функціонувати в системі бінарних опозицій, властивій будь-якому воєнному стану. Вимога розірвати будь-які зв'язки з державою-агресором радикалізувалась і знайшла відображення в низці різноманітних бойкотів: від російських товарів до російських інтелектуалів або музикантів. Так, наприклад, попередній уряд разом з працівниками Служби безпеки України складала списки осіб, що становлять загрозу національній безпеці, де опинилися відомі культурні діячі з проросійською позицією [4]. З метою захисту інформаційного простору нещодавно було ухвалено закон, який забороняє «[...] розповсюдження і демонстрування фільмів, що містять популяризацію або пропаганду органів держави-агресора та їхніх окремих дій [...] виробництва після 1 серпня 1991 року» [5] на фільми, вироблені та опубліковані (оприлюднені) після 1 січня 2014 року» – а значить, цілком ігнорує, серед іншого, цілу низку альтернативних критичних російських фільмів.

Розповсюдження російської пропаганди спричинило хвилю української контрпропаганди в медіа-просторі. Заборонивши російські серіали, українські телеканали заповнили ефір їхніми цілковитими аналогами. А репортажі з зони бойових дій українських телеканалів побудовані за тим самим шаблоном, що й російські, пише російський військовий кореспондент Аркадій Бабченко: «Щоразу, як я бачу на українських каналах заставки новин з фронту, мене накриває дежавю. використовується точно той самий шаблон, який був у Росії в заставках новин з Чечні. [...] напружена музика, нагнітання обстановки, їде танк, постріл, вибух, солдати на броні, кулеметник, що стріляє, червоні смуги, червоні плями, напружене обличчя ведучого, напружений погляд» [2].

Контрпропагандистська та критична позиції так само представлені в українських ЗМІ на візуальному рівні. Нижче на прикладі новинарських сайтів буде продемонстровано, яким чином вибудований фотографічний героїзований образ українського солдата, як відбувається альтернативне представлення і як медіа репрезентують іншу сторону збройного конфлікту.

Наприклад, в іноземних ЗМІ за запитом «ukrainian army» з'являються світлини, де військові зображені здебільшого в русі (під час стрільби, бігу абощо), з прямого ракурсу, а національна символіка присутня рідше.

Пропаганда часто говорить мовою метафор – так найлегше дістатися до аудиторії. «Є правило у фотожурналістиці: треба, щоб фото було більш-менш пристойним та естетичним. Ми в агенції навіть робили з цього приводу експеримент: поставили на стрічку новин фото відірваної голови терориста-смертника. в жодній країні жодне видання не надрукувало цю світлину. Бо ніхто не хоче бачити подібне жажіття – потрібна алегорія», – зауважує український фотограф агенції «Associated Press» Сфрем Лукацький [6].

Переважна більшість знімків війни – це страх, руйнування та скорбота, що є однаковими в усіх країнах світу. Таким чином, намагаючись очорнити ворога, українські ЗМІ часто транслюють ті самі візуальні повідомлення, що й інша сторона конфлікту. наприклад, фотографію Assosiated Press, на якій зображений іграшковий заєць серед уламків, використовували, як ілюстрацію, як українські, так і російські сайти разом з повідомленнями про «обстріли бойовиків» або «масовані обстріли українських військ».

Один із найбільших пробілів у візуально-образній системі репрезентації війни в Україні – це образ протилежної сторони конфлікту. Героїзація «своїх» спричинила також уніфікацію «ворога», його знеособлення та представлення, як єдиної монолітної сили. Пригадує один із фотографів, який працював на окупованих територіях Донбасу, Євгеній Фельдман: «Сепаратисти зробили усе, щоб викликати з глибини свідомості історичну пам'ять про полонених німецьких солдатів, яких вели по Москві: в Донецьку за українцями так само пустили поливальні машини. Ці історичні асоціації збіглися з агресивною реакцією нечисленного натовпу: полонених закидали борошном і пляшками, і конвоїри – в тому числі жінки – навіть захищали їх від містян»[3].

Загалом, ті рідкісні фоторепортажі, де репрезентовані обидві сторони конфлікту, не демонструють різючої різниці між цими сторонами. До прикладу, фоторепортаж Максима Авдеєва з позицій сепаратистів заледве відрізняється від фотографій українських військових – хіба що прапорами [1]. Якраз тут можна звернутися до питання, яке є найважливішим стосовно фотографії: яких саме світлин нам не показують? Неможливо побачити в українських ЗМІ фотографію сепаратиста, що відвідує могилу – однак з легкістю – в «The Guardian». І якщо немає ніяких очевидних рис, які б відрізняли «нас» від «них», як себе обезпечити?

Жінки-військові – ще одна група учасників війни в Україні, репрезентація якої пов’язана з дискримінацією та упередженнями як на мовному, так і на візуальному рівнях. Образи, які продукують медіа, зумовлені гендерною нерівністю як такою й транслюють класичні патріархальні погляди на роль жінки в суспільстві, що робить невидимими практичний досвід та участь жінок у війні на Донбасі та проблему порушення їхніх прав – так, жінкам досі майже не вдається обіймати низку посад (здебільшого – керівних). Із перебігом війни українське суспільство та медіа вимушені змінити бачення жінок не лише як жертв конфлікту, але й як повноправних учасниць розв’язання конфліктів на рівні з чоловіками, задекларованих багатьма міжнародними документами. Як зазначає Олена Дудко, посилаючись на Сваті Парашар, «зображення чоловіків лише як солдатів, а жінок – як жертв сприяє посиленню воєнних міфів». Яскравим прикладом цього у даному контексті є спалах палких дискусій в інтернет-просторі щодо Надії Савченко після того, як вона була взята під варту у Росії. В промовах політиків вона постає водночас як захисниця, жертва та національний символ.

«Із зображеного в медіа [...] бачимо, що традиційні гендерні ролі мають тенденцію відтворюватися також і на війні: чоловіки – захисники, жінки – ті, яких захищають», – йдеться в соціологічному дослідженні «невидимий батальйон», присвяченого участі жінок у війні. Образ жінки-військової так само часто вибудований на опозиції «героїня – людина». Однак остання частина практично завжди є чітко регламентованою низкою традиційних жіночих гендерних ролей. Це викликає «дисонанс – і його треба компенсувати, переконавши, що позбавитися від традиційних гендерних очікувань не вдасться навіть у бліндажі».

Для воєнної фотографії спричинення афективного сприйняття є визначальним і перетворюється на функцію. Разом з тим, межі людської чутливості в епоху «медійних війн» визначені насамперед політичним контекстом, тож далеко не всі образи страждань лишаються в історії. Етика репрезентації людських страждань також залежить від того, про громадян якого світу йдеться. Окрім того в цьому питанні масові медіа керуються, як зазначає Зонтаг, критерієм «хорошого смаку», за яким, утім, стоїть, насамперед, прагнення приховати проблеми й страхи, що ставлять під сумнів патріотичну ідеологію.

Висновки. Дослідивши низку праць, присвячених зображенню страждань і, зокрема, війни, можна сказати, що саме фотографія зберігає найбільший вплив на глядача, в той час, як телебачення та нові медіа вихолощують його здатність реагувати на побачене. «Те, що видається

черствістю, можна пояснити нестійкістю уваги, яку телебачення приваблює й притупляє завдяки розмаїттю зображень», – пише відомий фоторепортер Сьюзен Зонтаг.

Із розвитком нових медіа та неминує чужого погляду, цей погляд перетворився на своєрідну гарантію буття. Таким чином фотографія стала частиною політичних відносин, а саме – біополітики.

Так, воєнні фоторепортажі, представлені в українських масових ЗМІ, сформували набір візуальних кліше, через які відбувається естетизація війни, та які використовують, як засоби контрпропаганди. Зокрема, це образ «героя-захисника», представлений фотографіями військових з тваринами, дітьми, дитячими малюнками тощо. Також виокремили інший різновид героїчного образу українського солдата, пов'язаний із обороною Донецького аеропорту – «кіборг». Він, у свою чергу, позбавлений типових візуальних ознак образу «героя-захисника», які свідчать про людяність, й більше схильний позиціонувати військових як технологізованих надлюдей.

Загалом візуальне представлення українських військових побудоване на опозиції «герой – людина». На противагу масовим медіа авторські проекти намагаються показати війну з позиції рутини, страху, каліцтва та смерті – табуєваних тем.

Підсумовуючи, варто зазначити, що візуальна, а саме фоторепрезентація війни в Україні, попри переважання пропагандистських образів, віддзеркалює процес протистояння соціальних кліше та критичного сприйняття ситуації, що, все ж, свідчить про неоднозначність оптик та відкриває ширше поле для рефлексій.

Список використаних джерел:

1. Авдеев М. Перемирие с автоматами в руках [Електронний ресурс] / Максим Авдеев. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://meduza.io/galleries/2015/03/05/peremirie-s-avtomatami-v-rukah>

2. Бабченко А. Самое мощное оружие России [Електронний ресурс] / Аркадий Бабченко. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://nv.ua/ukr/opinion/babchenko/putinska-propaganda-distala-z-ljudej-vsju-mraz-113708.html>

3. Канал 112. Сайт «Миротворец» обнародовал список всех аккредитованных в «ДНР» журналистов [Електронний ресурс] / Канал 112. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://112.ua/ato/sayt-mirotvorec-obnarodoval-spisok-vseh-akkreditovannyh-v-dnr-zhurnalistov-310614.html>

4. Міністерство культури України. Мінкультури публікує перелік осіб, які створюють загрозу нацбезпеці [Електронний ресурс] /

Міністерство культури України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244966871

5. Радіо Свобода. Порошенко підписав закон, що забороняє частину російських фільмів [Електронний ресурс] / Радіо Свобода – Режим доступу до ресурсу: <http://www.radiosvoboda.org/content/news/27687909.html>

6. Яременко М. Єфрем Лукацький: нема такої фотографії чи інформації, яка коштувала б життя [Електронний ресурс] / Марина Яременко. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/person/2015/01/1/18b808/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-73>

Потайчук Д. М.

студентка 3-го курсу філології,

Науковий керівник:

Назаренко О. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

МЕНТАЛІТЕТ ЯК СПОСІБ СВИТОБАЧЕННЯ ЛЮДИНИ

Менталітет – одна з основних категорій міжкультурної комунікації, або ж специфіка світосприйняття та світотлумачення, властива конкретному народові. Ментальність є своєрідним «характером» нації, народу, але найкраще цей характер можна простежити на прикладі будь-якої конкретної людини. Зокрема, ментальність українського народу формувалася під впливом складних історичних обставин. Основну роль відіграло геополітичне розташування України на перехресті історичних шляхів зі Сходу на Захід і з Півночі на Південь. Ця обставина зумовила химерне поєднання у світогляді українця західної та східної ментальності. Так, наприклад, сучасний українець, високо поцінує досягнення науки та техніки, але водночас для нього важливо, щоб вони використовувалися задля гуманістичного спрямування.

Основні риси українського менталітету – емоційність, оскільки українець, не відмовляючись від раціоналістичної думки, великої ваги надає виявам почуттів та емоцій. Інколи він може видаватися навіть сентиментальним і надто ліричним. Толерантність – не агресивність, терпимість до іншого. Пошана до жінки – теж є важливим аспектом, так